

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.176>

УДК 336.74:364.35(4-6ЄС:477)

В. М. Гаврилюк,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4685-5544>

ФІНАНСОВІ МОДЕЛІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ : АНАЛІЗ КРАЇН ЄС ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

V. Havryliuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Higher Education Institution "Podillia State University",

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

THE IMPACT OF A FINANCIALIST'S PROFESSIONAL ETHICS ON THE LEVEL OF TRUST IN FINANCIAL INSTITUTIONS

У статті проведено комплексне дослідження фінансових моделей пенсійного забезпечення країн ЄС. Мета роботи полягає в аналізі архітектури цих систем, оцінюванні їхньої фінансової ефективності та

визначенні пріоритетних напрямів реформування пенсійної сфери України з урахуванням європейського досвіду. Автором проаналізовано особливості солідарних та накопичувальних механізмів, а також роль приватних фондів у забезпеченні фінансової стійкості систем в умовах демографічних викликів.

На основі компаративного аналізу обґрунтовано необхідність диверсифікації джерел пенсійних виплат в Україні. Визначено стратегічні орієнтири реформування, зокрема впровадження обов'язкового накопичувального рівня та стимулювання добровільного страхування. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства для підвищення соціальних стандартів і забезпечення фінансової автономності Пенсійного фонду. Висновки статті мають практичне значення для розробки стратегій інтеграції України до європейського соціально-економічного простору.

The article examines contemporary financial models of pension provision in the countries of the European Union and identifies strategic directions for reforming the pension system in Ukraine under conditions of demographic aging, economic instability, and increasing fiscal pressure on public finances. The study analyzes the theoretical foundations and practical mechanisms of pension system functioning based on solidarity, accumulative, and mixed financial models. Particular attention is paid to the institutional features of pension provision in selected EU countries, including Germany, Poland, whose experience demonstrates effective approaches to balancing social protection and financial sustainability.

The research highlights the advantages and limitations of various pension financing models, considering their adaptability to macroeconomic challenges, labor market transformations, and demographic shifts. It is established that the most effective pension systems combine mandatory state insurance with funded

pension instruments and voluntary private savings mechanisms, ensuring diversification of financial risks and long-term stability.

The current state of Ukraine's pension system is assessed, with emphasis on structural imbalances, chronic budget deficits of the solidarity pillar, insufficient development of non-state pension insurance, and institutional barriers to implementing the funded level. The study identifies key factors constraining reform implementation, including low public trust, underdeveloped financial infrastructure, weak investment capacity, and regulatory inconsistencies.

Based on the comparative analysis, the paper substantiates priority directions for modernizing Ukraine's pension system, including gradual introduction of the mandatory accumulative pillar, strengthening financial supervision, increasing transparency of pension fund management, stimulating voluntary pension savings, and adapting European regulatory standards to national conditions. It is argued that successful pension reform requires a comprehensive financial strategy aimed at ensuring social fairness, fiscal sustainability, and long-term economic resilience.

Ключові слова: *пенсійна система, фінансова модель, міжнародні фінанси, ефективність пенсійного забезпечення, державний бюджет, реформування, фінансова стійкість.*

Keywords: *pension system, financial model, international finance, effectiveness of pension insurance, government budget, reform, financial stability.*

Постановка проблеми. Сучасні пенсійні системи країн Європейського Союзу функціонують в умовах посилення демографічних, економічних та соціальних викликів, пов'язаних зі старінням населення, зростанням тривалості життя, дефіцитом пенсійних фондів та підвищенням навантаження на економічно активне населення. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання забезпечення фінансової стійкості та ефективності моделей пенсійного забезпечення. Практика країн ЄС демонструє різні

підходи до організації пенсійних систем, що поєднують солідарні, накопичувальні та недержавні механізми фінансування пенсійних виплат.

Для України проблема реформування пенсійної системи є особливо актуальною через хронічний дефіцит Пенсійного фонду, несприятливі демографічні тенденції, високий рівень трудової міграції та недостатній розвиток накопичувального пенсійного забезпечення. Незважаючи на проведення окремих етапів пенсійної реформи, чинна модель пенсійного забезпечення залишається фінансово нестійкою та значною мірою залежною від державного бюджету. У цих умовах виникає необхідність дослідження фінансових моделей пенсійного забезпечення країн ЄС з метою визначення можливостей адаптації ефективних європейських практик до українських соціально-економічних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансової стійкості пенсійних систем перебуває у центрі уваги провідних науковців через глобальні демографічні виклики: старіння населення, зниження народжуваності та скорочення частки економічно активних громадян.

У сучасній літературі солідарна модель розглядається як фундаментальний елемент соціального захисту, проте дослідники констатують втрату її фінансової стабільності. Зокрема, О. Познякова та В. Соляник наголошують на структурній нестійкості солідарної системи України, зумовленій хронічним дефіцитом Пенсійного фонду та критичною залежністю від бюджетних трансфертів [14]. Ю. Романовська додає, що в умовах воєнного стану дисбаланс між платниками внесків і реципієнтами поглибився, що вимагає негайної диверсифікації джерел фінансування [11].

Н. Липка серед ключових деструктивних чинників, що знижують ефективність системи, виокремлює тінізацію зайнятості та масштабну трудову міграцію [4]. Своєю чергою, І. Кондрат та Н. Ярошевич доводять, що тривала стабілізація солідарного рівня можлива лише через структурну модернізацію та розвиток накопичувальних механізмів [3].

Міжнародні експерти, зокрема фахівці OECD, підкреслюють, що для України ситуація ускладнюється вузькою базою оподаткування та наслідками війни, що посилює потребу в актуарній збалансованості [12].

Попри значний масив наукових напрацювань, потребує додаткового вивчення комплексний порівняльний аналіз фінансової ефективності моделей країн ЄС у контексті їх адаптації до українських реалій. Малодослідженими залишаються питання формування оптимальної моделі взаємодії солідарного та накопичувального рівнів для забезпечення довгострокової платоспроможності системи.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у дослідженні фінансових моделей пенсійного забезпечення країн ЄС, оцінюванні їхньої фінансової ефективності та визначенні пріоритетних напрямів реформування пенсійної системи України з урахуванням європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пенсійні системи країн Європейського Союзу характеризуються значною інституційною та функціональною різноманітністю, що зумовлено відмінностями історичного розвитку, соціально-економічних умов та автономністю формування національної пенсійної політики в окремих державах. Архітектура цих систем, як правило, базується на трирівневій моделі, що включає державний, професійний та приватний компоненти. При цьому саме державний рівень відіграє системоутворюючу роль у забезпеченні базових соціальних гарантій у всіх країнах-членах ЄС.

У межах публічного сектору виокремлюють три ключові концептуальні моделі пенсійного забезпечення: страхову модель (бісмарківського типу), модель соціального забезпечення (беверіджівського типу) та громадянську модель, яку також ідентифікують як скандинавську або модель універсального забезпечення. Кожна з них має власні інституційні особливості щодо механізмів формування пенсійних прав та розподілу ресурсів. Водночас, незалежно від обраної моделі, спільною рисою є використання солідарного принципу фінансування, відповідно до якого виплата пенсій здійснюється за рахунок поточних надходжень у вигляді внесків або податкових платежів від економічно активного населення [8].

Відповідальність за формування, функціонування та реформування пенсійних систем у країнах Європейського Союзу покладена безпосередньо на держави-члени, що зумовлює суттєву варіативність їх інституційної

побудови та механізмів реалізації. Така диференціація пояснюється необхідністю адаптації пенсійних моделей до особливостей національного трудового, соціального та фінансового законодавства. Водночас Європейський Союз виконує координаційну та дорадчу функцію, маючи повноваження щодо формування рекомендацій у сфері пенсійного забезпечення в контексті загальної координації макроекономічної політики.

Для проведення порівняльного аналізу пенсійних систем країн ЄС найчастіше застосовується трикомпонентна (трирівнева) модель, відома як мультипільярна структура пенсійного забезпечення. В основу такого підходу можуть бути покладені різні класифікаційні ознаки, однак базовим вважається суб'єктний критерій, який передбачає розмежування системи залежно від інституційних носіїв відповідальності та джерел формування пенсійних виплат.

Загалом, у більшості країн Європейського Союзу пенсійне забезпечення організоване на засадах трирівневої моделі, яка інтегрує державний, професійний та приватний сегменти, що у сукупності формують комплексну систему гарантування фінансової стабільності осіб у період старості. Загальна характеристика типів пенсійних систем ЄС наведена у таблиці 1.

Таблиця 1 - Загальна характеристика типів пенсійних систем у Європейському Союзі

<i>Типи</i>	<i>Коротка характеристика</i>
<i>1 рівень:</i> Державні пенсії /обов'язкова пенсійна система	- Захист базового доходу, заміщення доходу. - Фінансується державою (система розподілу). - Внески на соціальне забезпечення. - Надається урядом. - Виплата після виконання вимог.
<i>2 рівень:</i> Мінімальний розмір пенсії для працівників	- Доповнення до пенсії, що виплачується державою. - Колективні договори або угоди. - Внески, що сплачуються роботодавцем та працівником. - Управління здійснюється пенсійними фондами або страховими компаніями.
<i>3 рівень:</i> Інші індивідуальні пенсії	- Доповнює пенсію, що виплачується державою, та пенсії з пенсійних схем працівників. - Власні заощадження та поліси страхування життя. - Внески, сплачені під час трудової діяльності. - Надаються фондами, страховими компаніями, установами.

Джерело: сформовано на основі [1].

Перший рівень пенсійної системи має обов'язковий характер і в окремих країнах додатково охоплює державні накопичувальні програми, що функціонують у межах законодавчо визначених механізмів. Другий рівень представлений професійними (корпоративними) пенсійними програмами, участь у яких, як правило, пов'язана з трудовою діяльністю, а розмір майбутніх виплат безпосередньо залежить від обсягу акумульованих внесків та інвестиційного доходу. Третій рівень охоплює індивідуальні, добровільні форми пенсійних заощаджень, що формуються на особистій ініціативі громадян з метою додаткового фінансового забезпечення у період старості.

У межах цього дослідження основну увагу приділено аналізу окремих показників, що характеризують функціонування першого (солідарного) рівня пенсійної системи. Упродовж останніх десятиліть у більшості країн світу посилювалися процеси реформування пенсійного забезпечення, зумовлені демографічним старінням населення, зростанням навантаження на державні фінанси та необхідністю забезпечення довгострокової фінансової стійкості пенсійних систем. Одним із ключових напрямів реформ стало вдосконалення механізмів регулювання законодавчо встановленого пенсійного віку. У цій сфері сформувалися дві основні тенденції: поетапне підвищення вікових меж виходу на пенсію та поступова уніфікація пенсійного віку чоловіків і жінок.

За період 2012–2025 рр., за даними взаємної інформаційної системи соціального захисту, 21 держава здійснила підвищення законодавчо визначеного пенсійного віку. Зокрема, у Німеччині пенсійний вік зріс із 65 років у 2012 р. до 66–67 років у 2025 р., в Італії — із 66 до 67 років, у Нідерландах — із 65 до 66–67 років, а в Іспанії — із 65 до 67 років. Водночас у низці країн, зокрема в Румунії та Хорватії, реалізовано політику поступового вирівнювання пенсійного віку для чоловіків і жінок, що відображає посилення принципів гендерної рівності у сфері пенсійного забезпечення [1].

Найвищі показники пенсійного віку у 2025 році зафіксовано в Ісландії, Італії, Греції та Норвегії, де він становить 67 років. Натомість найнижчі

значення спостерігаються у Польщі (60 років для жінок), Франції (62 роки), Хорватії (63 роки і 3 місяці для жінок) та Болгарії (62 роки для жінок). Окремі держави, зокрема Швеція та Норвегія, застосовують гнучкі моделі пенсійного забезпечення, які надають громадянам можливість самостійно визначати час виходу на пенсію залежно від професійної діяльності, стану здоров'я та індивідуальних життєвих обставин. [1].

У більшості європейських країн, за винятком Естонії, Нідерландів і Норвегії, функціонують механізми стимулювання відтермінування виходу на пенсію. Це свідчить про орієнтацію державної політики на подовження періоду трудової активності населення, що набуває особливої актуальності в умовах демографічного старіння та скорочення частки працездатного населення. Узагальнення сучасних тенденцій розвитку пенсійних систем країн Європейського Союзу дозволяє виокремити такі пріоритетні напрями пенсійної політики: підвищення пенсійного віку відповідно до зростання очікуваної тривалості життя, гендерна уніфікація пенсійних параметрів, розширення гнучких умов виходу на пенсію та стимулювання довшої участі населення в економічній діяльності [2].

У порівняльному аспекті пенсійні системи Польщі та Німеччини мають спільну інституційну основу у вигляді трирівневої моделі, однак суттєво відрізняються за механізмами функціонування першого (солідарного) рівня, параметрами пенсійного забезпечення та підходами до реформування системи.

Польща, як країна з трансформаційною економікою, сформувала змішану модель пенсійного забезпечення, яка поєднує розподільчий компонент, реалізований через систему соціального страхування, із накопичувальними елементами у вигляді відкритих пенсійних фондів. Характерною особливістю польської моделі є поступове зменшення ролі обов'язкового накопичувального рівня, що свідчить про переорієнтацію державної політики на посилення значення солідарного компонента пенсійної системи. Натомість Німеччина репрезентує класичну бісмарківську

модель пенсійного забезпечення, в основі якої лежить розподільчий принцип фінансування, високий рівень міжпоколінної солідарності та чітко інституціоналізована бальна система нарахування пенсій.

Нормативно-правове забезпечення пенсійних систем обох країн має комплексний характер, однак у Німеччині воно відзначається вищим рівнем систематизації та інтеграції в межах Соціального кодексу, тоді як у Польщі регулювання ґрунтується на сукупності окремих законодавчих актів. В обох державах функціонують обов'язкові системи соціального страхування, що фінансуються переважно за рахунок страхових внесків, однак у Німеччині вагому роль також відіграє бюджетне та податкове фінансування.

Суттєві відмінності простежуються у параметрах пенсійного віку та умовах набуття права на пенсійне забезпечення. У Польщі пенсійний вік залишається нижчим і становить 60 років для жінок та 65 років для чоловіків, при цьому право на пенсію не має жорсткої залежності від мінімального страхового стажу. У Німеччині реалізується політика поступового підвищення пенсійного віку до 67 років, що супроводжується чітко визначеними кваліфікаційними вимогами, зокрема наявністю мінімум п'яти років страхового стажу, а також системою стимулів для продовження трудової діяльності [2].

Другий і третій рівні пенсійного забезпечення в обох країнах мають добровільний або напівобов'язковий характер, однак у Німеччині вони є значно більш розвиненими та активно підтримуються державою через систему податкових пільг і субсидій. У Польщі, незважаючи на наявність механізмів індивідуального та корпоративного пенсійного накопичення, провідну роль і надалі відіграє державний солідарний рівень пенсійної системи.

Ефективність пенсійної системи, що характеризує її спроможність забезпечувати належний рівень пенсійних виплат, залишається предметом наукових дискусій. У сучасній економічній науці ефективність розглядається

як одна з базових категорій оцінювання функціонування соціально-економічних систем та їхньої здатності до стабільного розвитку.

Проблематику ефективності пенсійного забезпечення досліджував М.Гура, який визначав ключове завдання пенсійної системи як гарантування фінансування споживання пенсіонерів за мінімального навантаження на економічно активне населення. При цьому пріоритетом системи є не максимізація пенсійних виплат, а забезпечення стабільного доходу учасників після завершення професійної діяльності [15].

Для оцінювання ефективності пенсійних систем використовуються показники результативності, що поєднують характеристики отриманих результатів і ресурсів, необхідних для їх досягнення. У межах пенсійної системи до «вхідних ресурсів» належать акумульовані страхові внески та інші фінансові надходження, тоді як результатами виступають пенсійні та соціальні виплати.

На думку Р. Гарбеца [5], фінансова ефективність пенсійної системи повинна ґрунтуватися на принципі актуарної рівноваги, відповідно до якого обсяг накопичених внесків має забезпечувати покриття пенсійних зобов'язань. Це передбачає збалансованість доходів і видатків системи у довгостроковому періоді.

Отже, ефективна та фінансово стійка пенсійна система повинна функціонувати на засадах актуарної збалансованості, за яких приведена вартість майбутніх надходжень відповідає обсягу майбутніх пенсійних зобов'язань.

У таблиці 2 представлено оцінювання фінансової ефективності державної пенсійної системи у 2021–2024 роках у двох досліджуваних країнах.

**Таблиця 2 - Фінансова ефективність державної пенсійної системи
Польщі і Німеччини у 2021–2024 роках**

Роки	Дохід від внесків на пенсійне страхування (у мільярдах євро) ¹	Витрати на пенсійні виплати (у мільярдах євро) ¹	Чиста фінансова ефективність
<i>Польща</i>			
2021	53,66	65,23	0,8226
2022	62,01	71,14	0,8716
2023	70,71	75,16	0,9408
2024	81,42	86,80	0,9380
<i>Німеччина</i>			
2021	262,1	347,7	0,7538
2022	275,0	359,5	0,7649
2023	373,9	379,8	0,9845
2024	304,8	413,0	0,7380

Джерело: складено на основі [15].

Аналіз даних таблиці свідчить про суттєві відмінності у рівні фінансової ефективності державних пенсійних систем Польщі та Німеччини у 2021–2024 роках. Водночас для обох країн характерним є зростання обсягів як страхових внесків, так і пенсійних видатків, що відображає посилення фінансового навантаження на пенсійні системи в умовах демографічного старіння населення та інфляційних процесів.

Пенсійна система Польщі упродовж досліджуваного періоду демонструвала відносно високий рівень фінансової збалансованості. Показник чистої фінансової ефективності зріс з 0,8226 у 2021 р. до 0,9408 у 2023 р., що свідчить про поступове наближення доходів від страхових внесків до обсягів пенсійних виплат. У 2024 р. значення показника дещо знизилося до 0,9380, однак залишилося на високому рівні. Це вказує на достатньо стійкий характер фінансування польської пенсійної системи та відносно помірний дефіцит її бюджету. Крім того, темпи зростання надходжень від внесків у Польщі були вищими за темпи збільшення пенсійних витрат, що позитивно вплинуло на рівень фінансової ефективності системи.

На відміну від Польщі, пенсійна система Німеччини характеризувалася нижчим рівнем фінансової ефективності та більшою нестабільністю

показників. У 2021–2022 роках коефіцієнт фінансової ефективності перебував на рівні 0,75–0,76, що свідчило про значний розрив між доходами від внесків і пенсійними виплатами. У 2023 р. показник різко зріс до 0,9845, тобто система майже досягла стану фінансової рівноваги. Це було зумовлено суттєвим збільшенням надходжень від страхових внесків. Проте вже у 2024 р. ефективність знизилася до 0,7380 через значне зростання пенсійних видатків, які перевищили 413 млрд євро. Така динаміка свідчить про високу чутливість німецької пенсійної системи до демографічних та економічних факторів.

Порівняльний аналіз показує, що Польща у 2021–2024 роках мала більш стабільну та збалансовану модель фінансування державної пенсійної системи. Натомість у Німеччині, незважаючи на значно більші абсолютні обсяги надходжень і видатків, спостерігався вищий рівень дефіцитності пенсійної системи. Це може пояснюватися вищою часткою осіб пенсійного віку в структурі населення, більшими соціальними стандартами пенсійного забезпечення та суттєвим навантаженням на систему солідарного фінансування.

Загалом результати аналізу свідчать, що фінансова ефективність пенсійної системи залежить не лише від обсягів страхових внесків, а й від здатності держави забезпечувати баланс між доходами та пенсійними зобов'язаннями в умовах демографічних змін.

Спільним викликом для країн є демографічне старіння населення, яке створює додатковий тиск на фінансову стійкість пенсійних систем. Водночас реакція на ці виклики є різною: Німеччина реалізує параметричні реформи (підвищення пенсійного віку, стимулювання зайнятості літніх осіб), тоді як Польща більшою мірою коригує інституційну структуру системи, зокрема перерозподіляючи вагу між її рівнями.

Отже, у порівняльному аспекті польська пенсійна система характеризується більшою гнучкістю та трансформаційною динамікою, тоді як німецька модель вирізняється інституційною стабільністю, високим

рівнем формалізації та орієнтацією на довгострокову фінансову збалансованість.

У результаті солідарна модель фінансування демонструє зниження ефективності функціонування та набуває ознак фінансової нестійкості. В умовах, коли чисельність платників внесків зростала, а кількість бенефіціарів залишалася відносно стабільною, система забезпечувала належний рівень функціонування; однак за сучасних демографічних і економічних тенденцій її спроможність до самовідтворення істотно послаблюється.

В Україні формально функціонує трирівнева пенсійна система, однак на практиці повноцінно діють переважно перший рівень — солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування — та третій рівень добровільного недержавного пенсійного забезпечення. Водночас основний обсяг пенсійних надходжень і надалі концентрується саме у солідарному сегменті, що свідчить про домінування розподільчої моделі пенсійного забезпечення з характерними для неї фінансовими та демографічними ризиками [6]. Рівень заміщення заробітної плати пенсійними виплатами в Україні залишається відносно низьким і коливається в межах 27–30 %, демонструючи тенденцію до подальшого зниження. Охоплення населення системою загальнообов'язкового пенсійного страхування також залишається недостатнім через високий рівень тінізації зайнятості, трудову міграцію та демографічне старіння населення.

Фінансова стійкість Пенсійного фонду України значною мірою забезпечується за рахунок трансфертів із державного бюджету. Так, у 2024 році на фінансування пенсійних програм із Державного бюджету було спрямовано понад 247 млрд грн, тоді як загальний обсяг бюджету Пенсійного фонду становив близько 864 млрд грн [10]. У 2025 році державна підтримка пенсійної системи також залишається суттєвою: лише за січень–листопад на покриття пенсійних виплат і дефіциту Пенсійного фонду було спрямовано понад 219 млрд грн. Попри окремі ознаки стабілізації бюджету Пенсійного фонду в умовах воєнного часу, система й надалі характеризується високою

залежністю від бюджетного фінансування та обмеженими можливостями самозабезпечення [10].

Так, основний тягар сплати єдиного соціального внеску в Україні покладається на роботодавців. За таких умов чинна модель пенсійного забезпечення не забезпечує належного рівня соціальної справедливості та фінансової достатності пенсійних виплат, не створює достатніх стимулів для продовження трудової активності після досягнення пенсійного віку та практично не містить ефективних механізмів автоматичного коригування параметрів системи відповідно до змін демографічної й макроекономічної ситуації. Усе це актуалізує необхідність подальшого реформування пенсійної системи України, зокрема розвитку накопичувального рівня та посилення ролі недержавного пенсійного забезпечення.

У зв'язку з цим питання комплексного реформування пенсійної системи України, зокрема запровадження обов'язкової накопичувальної складової, набуває особливої актуальності. Водночас реалізація таких змін в умовах повномасштабної війни супроводжується значними фінансово-економічними та соціально-демографічними ризиками. Воєнні дії спричинили суттєве погіршення демографічної ситуації, масштабну трудову міграцію, скорочення чисельності економічно активного населення та зростання навантаження на систему соціального забезпечення [9].

Попри поступове відновлення економічної активності у 2023–2025 роках, українська економіка й надалі функціонує в умовах високої невизначеності та значної залежності від міжнародної фінансової підтримки. Дефіцит державного бюджету залишається суттєвим, а видатки на сектор безпеки й оборони формують домінуючу частку бюджетних ресурсів. За таких умов фінансова стійкість Пенсійного фонду значною мірою забезпечується трансфертами з державного бюджету, що обмежує можливості для повноцінного запуску накопичувального рівня пенсійної системи [13,7].

Додатковими стримуючими чинниками залишаються високий рівень тінізації економіки, нестабільність ринку праці, низький рівень доходів населення та недостатній рівень довіри громадян до фінансових інституцій. У короткостроковій перспективі це суттєво ускладнює формування ефективних механізмів накопичувального пенсійного забезпечення та знижує потенційну результативність реформ.

Окремим викликом для пенсійної системи у найближчі роки стане прогнозоване збільшення кількості отримувачів пенсійних і соціальних виплат внаслідок війни, зокрема через зростання чисельності осіб з інвалідністю, ветеранів та громадян, які втратили працездатність. Це посилюватиме навантаження на солідарний рівень пенсійної системи та актуалізуватиме потребу у формуванні довгостроково збалансованої моделі пенсійного забезпечення.

Із проведеного аналізу функціонування пенсійних систем Польщі, Німеччини та інших країн ЄС можна сформулювати низку узагальнених кроків, які мають прикладне значення для реформування пенсійної системи України.

По-перше, ключовим висновком є обмеженість фінансової стійкості солідарної (розподільчої) моделі в умовах демографічного старіння. Досвід обох країн демонструє, що навіть економічно розвинені держави змушені компенсувати дефіцити системи за рахунок значних бюджетних трансфертів. Для України це означає необхідність поступового зменшення залежності пенсійної системи від державного бюджету через диверсифікацію джерел фінансування.

По-друге, важливим є усвідомлення впливу демографічних факторів. Старіння населення та низька народжуваність призводять до скорочення кількості платників внесків і зростання числа пенсіонерів. Відповідно, для України актуальним є стимулювання зайнятості, підвищення рівня економічної активності населення, а також створення умов для довшої участі громадян у ринку праці.

По-третьє, досвід європейських країн підтверджує доцільність поступового підвищення та вирівнювання пенсійного віку відповідно до зростання тривалості життя. Водночас такі зміни мають враховувати соціальну справедливість і специфіку різних професійних груп, щоб уникнути соціальної напруги.

По-четверте, важливим напрямом є зниження адміністративних витрат і підвищення ефективності управління пенсійними ресурсами. Надмірні витрати на адміністрування, як показує досвід, зменшують обсяг коштів, доступних для фінансування пенсійних виплат.

По-п'яте, необхідно посилювати довіру населення до пенсійної системи. Недовіра до системи, яка спостерігається навіть у розвинених країнах, знижує мотивацію до сплати внесків і стимулює тінізацію доходів. Для України це означає потребу у прозорості, стабільності правил та передбачуваності реформ.

По-шосте, важливим є комплексний характер реформ. Досвід Європейського Союзу свідчить, що ефективні зміни в пенсійній сфері неможливі без узгодження з ширшими економічними та соціальними перетвореннями — зокрема реформами ринку праці, податкової системи та соціального захисту.

По-сьоме, доцільно врахувати рекомендації Organisation for Economic Co-operation and Development щодо активізації участі у ринку праці жінок та осіб старшого віку, а також адаптації пенсійного віку до очікуваної тривалості життя. Це дозволяє збалансувати систему без надмірного зниження рівня виплат.

По-восьме, важливим аспектом є відсутність універсальної моделі реформування. Кожна країна має враховувати власні демографічні, економічні та соціальні особливості. Для України це означає необхідність формування індивідуалізованої моделі пенсійної реформи, яка поєднуватиме міжнародний досвід із національними реаліями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Пенсійна система будь-якої держави є складним багаторівневим механізмом, ефективність якого визначається сукупністю демографічних, економічних, соціальних та інституційних чинників. Формування моделі пенсійного забезпечення відбувається з урахуванням національних особливостей розвитку країни, стану ринку праці, фінансових можливостей держави, рівня економічної стабільності та історичних традицій соціального захисту населення. Саме тому універсальної моделі пенсійної системи не існує, а механічне перенесення зарубіжного досвіду без адаптації до вітчизняних реалій не може забезпечити очікуваної ефективності реформ.

Для України особливо важливим є виважений та поетапний підхід до модернізації пенсійної системи із врахуванням сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом, демографічним старінням населення, міграційними процесами та обмеженими фінансовими ресурсами. Використання міжнародного досвіду доцільно здійснювати не шляхом прямого копіювання окремих моделей, а через адаптацію найбільш ефективних інструментів до національних умов функціонування економіки та системи соціального забезпечення.

Однак, подальше реформування пенсійної системи України має бути спрямоване на забезпечення її фінансової стійкості, підвищення рівня соціальної справедливості, розвиток накопичувального пенсійного забезпечення та посилення довіри населення до державних і недержавних пенсійних інституцій.

Література

1. Вдовіна І. О., Славкова А. А. Пенсійне забезпечення: зарубіжний досвід та можливості його адаптації в Україні. *Via Economica*. 2024. № 4. С. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-4-8>. (дата звернення: 10.04.2026).

2. Гаврилюк В. М. До питання формування сучасної пенсійної системи України в умовах глобальних викликів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2481> (дата звернення: 02.05.2026).

3. Кондрат І., Ярошевич Н., Калайтан Т., Якимів А. Оцінювання довгострокової стійкості пенсійної системи України та перспективи її розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 1, No. 42. pp. 226–239. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3615>.

4. Липко Н. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>. (дата звернення: 10.04.2026).

5. Пенсійний фонд України : офіційний вебсайт. URL: <http://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2026).

6. Пікус Р., Циганок О. Формування системи пенсійного забезпечення в розвинених країнах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 6. С. 131–139. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1236/1245> (дата звернення: 02.05.2026).

7. Познякова О., Соляник В. Фінансова стійкість пенсійної системи в Україні. *Економічний простір*. 2021. № 175. С. 48–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-9>. (дата звернення: 05.05.2026).

8. Романовська Ю. Реформування пенсійного забезпечення в Україні. *Scientia Fructuosa*. 2024. № 5 (157). С. 34–47. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03). (дата звернення: 05.05.2026).

9. Рудик В. К. Виклики для пенсійних систем країн ЄС і України на сучасному етапі розвитку суспільства. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. № 42. URL: https://journals.pdu.khmelnitskiy.ua/index.php/podilian_bulletin/article/view/320 (дата звернення: 02.05.2026).

10. Хей Й., Клімчук В. Забезпечення сталості української пенсійної системи. *Робочі документи Департаменту економіки ОЕСР*. 2024. № 1805. OECD Publishing, Париж. DOI: <https://doi.org/10.1787/fc202a7e-en>. (дата звернення: 06.05.2026).
11. Bednarczyk T. H. Wyzwania demograficzne dla systemów emerytalnych w Unii Europejskiej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, Sectio H*. 2015. Vol. XLIX, No. 2. P. 33–50. DOI: 10.17951/h.2015.59.2.33.
12. Garbiec R. Przyszłość polskiego systemu emerytalnego. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*. 2022. Vol. 98, No. 3. P. 47–57. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.2750>. (дата звернення: 06.05.2026).
13. Góra M. Inne spojrzenie na podstawowe zagadnienia ekonomii emerytalnej. *Ekonomista*. 2003. No. 4. P. 479–500.
14. Havryliuk V. M., Rudyk V. K., Korzhenivska N. L., Pikhniak T. A., Cheschnevskaya I. O. The Strategy for Managing Financial Resources of the Pension System of the OECD Countries and Ukraine. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68 (Special Issue). P. 757–764. DOI: 10.46852/0424-2513.2s.2023.18.
15. MISSOC database (Mutual Information System on Social Protection). URL: <https://www.missoc.org/missoc-database/> (дата звернення: 06.05.2026).

References

1. Vdovina, I.O. and Slavkova, A.A. (2024), “Pension insecurity: foreign guidance and the possibilities of yoga adaptation in Ukraine”, *Via Economica*, vol.4, pp.57–63. <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-4-8>
2. Havryliuk, V. M. (2023), “Until the power of the formation of the pension system of Ukraine in the minds of global weeks”, *Economics and Suspilation*, vol 51, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2481>, (accessed 02 May 2026).

3. Kondrat, I., Yaroshevysh, N., Kalaitan, T. and Yakymiv, A. (2022), "The long-term stability of Ukraine's pension system and its prospects for development are being assessed", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol.1(42), pp. 226–239. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3615>.

4. Lypko, N. (2023), "Analysis of the current state of the pension system of Ukraine and the reform of the nobility", *Economics and Suspilation*, vol. 51. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>.

5. Pension Fund of Ukraine, (2026), available at: <http://www.pfu.gov.ua> (accessed 10 April 2026).

6. Pikus, R. and Tsyhanok, O. (2023), "Formation of the pension system in developed countries", *Investments: practice and experience*, vol. 6, pp. 131–139, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1236/1245> (accessed 02 May 2026).

7. Pozniakova, O. and Solianyk, V. (2021), "Financial sustainability of the pension system in Ukraine", *Economic space*, vol. 175, pp. 48–51. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-9>.

8. Romanovska, Y. (2024), "Pension reform in Ukraine ", *Scientia Fructuosa*, vol. 5 (157), pp. 34–47. [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03).

9. Rudyk, V. K. (2024), "Challenges for the pension systems of the EU countries and Ukraine at the current stage of society's development", *Podolsk Bulletin: agriculture, technology, economics*, vol. 42, available at: https://journals.pdu.khmelnitskiy.ua/index.php/podilian_bulletin/article/view/320 (accessed 02 May 2026).

10. Hoey, J. and Klimchuk, V. (2024), "Ensuring the sustainability of the Ukrainian pension system ", *OECD Economics Department Working Papers*, vol 1805. <https://doi.org/10.1787/fc202a7e-en>.

11. Bednarczyk, T. H. (2015), "Demographic challenges for pension systems in the European Union", *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin*

– *Polonia, Sectio H*, vol. XLIX(2), pp. 33–50.
<https://doi.org/10.17951/h.2015.59.2.33>.

12. Garbiec, R. (2022), "The Future of the Polish Pension System" *Scientific Papers of the Poznań School of Banking*, vol. 98(3), pp. 47–57.
<https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.2750>.

13. Gora, M. (2003), "A different perspective on the basic issues of pension economics" *Economist*, vol 4, pp.479–500.

14. Havryliuk, V. M., Rudyk, V. K., Korzhenivska, N. L., Pikhniak, T. A. and Cheschnevskaya, I. O. (2023), The Strategy for Managing Financial Resources of the Pension System of the OECD Countries and Ukraine, *Economic Affairs*, vol. 68 (Special Issue), pp. 757–764. <https://doi.org/10.46852/0424-2513.2s.2023.18>.

15. MISSOC (2026), "Mutual Information System on Social Protection", available at: <https://www.missoc.org/missoc-database/> (accessed 06 May 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 14.05.26

Прорецензовано / Revised: 22.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26